

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

תוכן

- א. ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין ... משש שעות ... בסעודה שאינו מפסיק בה מותר.....1
- ב. בתשעה באב אסור באכילה ובשתיה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה..4
רחיצה.....4
סיכה.....6
נעילת הסנדל.....7
תשמיש המיטה.....8
- ג. ואסור לקרות בתורה ... ולשנות במשנה ... אבל קורא הוא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיהו ותינוקות של בית רבן בטלים בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב 9
- ד. כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב תשעה באב מביאין לו פת חרבה במלח ויושב ... ושותה עליה קיתון של מים, ודומה כמי שמתו מוטל לפניו.....10
- ה. בתשעה באב ... מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים ... לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם.....11
- ו. כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם ... כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה ... עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמתם.....13

דף ל.

א. ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין ... משש שעות ... בסעודה שאינו מפסיק בה מותר

ערב תשעה באב¹ אחר חצות היום לא יאכל מן הדין בשר בסעודה המפסקת, גם אם אינו נוטל ידיו לפת², ולא ישתה יין, כדי להרבות אבל ולזכור חורבן הבית ויצטער עליו³. וכל בשר ואפילו בשר עוף בכלל

¹ שו"ע ונו"כ תקנב א

² שו"ת בצל החכמה ח"ד סי' נ"ה

³ מ"ב שם א

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

האיסור⁴, ונהגו להחמיר שלא לאכול דגים⁵, וכן תבשיל שנתבשל בו בשר אסור, וכן אין לשתות שכר בסעודה המפסקת, והוא הדין לבירה ושאר משקאות, ויש מתירים לשתות קצת שכר לעיכול למי שהורגל בכך וקשה לו בלא זה⁶.

בסעודה המפסקת אסור לאכול שני תבשילים, ואפילו בישראל מין אחד בשתי קדרות, אלא שאחד עבה ואחד רך גם זה חשוב שני תבשילים⁷, אבל אם שניהם שווים אלא שהוצרך לבשל בשני קדרות מפני שבני הבית מרובים מותר לאכול משניהם.

ושתי ביצים האחת קשה, והאחת רכה שראויה לגמיעה חשיבי שני תבשילים לענין זה, ואפילו דבר הנאכל כמות שהוא חי, אם נתבשל חשוב תבשיל לענין זה, ואין חילוק בין עלי למבושל לענין זה, ובאפיו אפילו כמה מינים אין דין שני תבשילים⁸.

אם אכל⁹ קודם חצות אפילו דעתו שלא לאכול עוד, מותר לאכול שני תבשילין. וכן אפילו אוכל אחר חצות, אם דעתו לאכול אחריה סעודת קבע מותר לאכול שני תבשילין, ולא נאסר בשני תבשילין אלא כשאוכל אחר חצות, ואין דעתו לאכול אחריה סעודת קבע אחרת. ואם דעתו לאכול אחריה סעודת עראי, הסעודה הקודמת היא עיקר הסעודה ואסור לאכול בה שני תבשילין¹⁰.

והמנהג בכל גלילות אשכנז לאכול סעודה קבועה קודם מנחה¹¹, ואח"כ מתפללין מנחה ונטלים לידים אוכלים סעודה מפסקת. ונוהגין להרבות קצת בסעודה ראשונה, כדי שלא יזיק להם התענית, וכל זמן שהוא מכין לשם שמים שלא יזיק לו התענית הרשות בידו, אבל עכ"פ יראה כל אדם שלא ישביע עצמו יותר מדאי¹², והחכם עיניו בראשו כדי שיוכל לאכול אחר המנחה סעודה

⁴ שו"ע ונו"כ שם ב. ואע"ג דהמעם באיסור בשר משום דנתבטלו הקרבנות, ולאחר ג' ימים לא מקרי עוד בשר לענין קדשים שהרי שלמים אין נאכלין יותר משני ימים ולילה אחת, וכן עופות לא היו קריבים ע"ג המזבח חוץ מתורים ובני יונה, וגם אין שמחה אלא בבשר בהמה. מ"מ נהגו לאסור. מ"ב שם ה

⁵ משום דאיכא דוכתא דדגים בכלל בשר הוא, ועוד דהוא עולה על שולחן מלכים ושמחה הוא לאיש באכילתו.

מ"ב שם ו

⁶ מ"ב שם ד

⁷ שו"ע ונו"כ שם ג. מ"ב ח

⁸ א"א בומשאטש

⁹ שו"ע ונו"כ שם ט

¹⁰ מ"ב שם כ

¹¹ רמ"א שם, ובמג"א (סקי"א) ממליץ על הנוהגים להרבות בסעודה לפני מנחה "מפני שבזמן בית שני היה מ"ב יום טוב והיו מרבין בסעודה לכן אף עכשיו לא יזו ממנה להיות לזכרון שיהפך במהרה בימינו לששון ולשמחה"

¹² שרבים מאחרונים אין דעתם נוחה בזה להרבות מתחלה בכמה מיני תבשילין ולהתענג בהם וזהו עיקר סעודתו ואחר מנחה שאינו רעב ואינו צמא כלל אוכל לזכר סעודה מפסקת והוא רק כעין סעודת עראי וע"כ יש מהם שאומר שלא יאכל קודם מנחה רק תבשיל אחד ואחר מנחה יאכל עדשים או ביצים וכנ"ל ואף שגם

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

המפסקת שלא יהא כאכילה גסה ועראי. מיהו מי שיוכל לסגף עצמו ויודע בעצמו שאין התענית מזיק לו ומחמיר על עצמו, נקרא קדוש.

ויש נוהגים לאכול מאכלים כדי לחזק כוחו בלא פת ונטילת ידים, ומברך ברכה אחרונה. וממתינים קמעא ונוטל לידיו, ואוכל לסעודה מפסקת פת וביצה.

כל מה¹³ שדרך לערב בתבשיל בשאר ימות השנה, כגון אפונים ובעלים וביצים טרופות וכדומה, חשוב הכל תבשיל אחד, ולכן יש סועדים לבם בסעודה המפסקת בתבשיל עדשים עם ביצים טרופות בקדירה, מפני שהוא מאכל אכלים¹⁴. ומנהגו לאכול ביצים קשים לבד¹⁵.

אבל האוכלים עדשים ואחר כך ביצים, טועים הם, ומנהג משובש, וראוי לבטלו¹⁶.

הנוהגים לאכול ביצים קשות אחר ברכת המזון, עושים שלא כדן, וגורמים לברכה שאינה צריכה¹⁷, וגם בביצים הטרופות בקדירה, לא הותר בזה אלא במקום שדרך בכך במשך כל השנה, אבל בלא זה אסור.

פירות חיים מותר לאכול מהם אפילו כמה מינים¹⁸, אבל אין לאכול פירות כבושים¹⁹, ולכן אין לאכול מלפפונים או קישואים כבושים במים ומלח או בחומץ.

סלט שעושים מעגבניות ושאר ירקות מעיקר הדין דינו כפירות חיים, אך טוב להחמיר, וגבינה דינה כפירות חיים ואין עליה תורת תבשיל, אלא אם כן טיגנה או בישלה, ומותר לשנות קפה או תה בסעודה המפסקת²⁰. ומי שאפשר לו טוב שיחמיר בזה, אם שותה קפה לעונג²¹.

זה בכלל תבשיל הוא לא מצטרפי אהרדי. והא"ר כתב להצדיק קצת את המנהג כיון שמכוין לשם שמים. מ"ב שם כב

¹³ שו"ע ונו"כ שם ג

¹⁴ שו"ע ונו"כ שם ה

¹⁵ מ"ב שם ה

¹⁶ מ"ב שם יג

¹⁷ מ"ב שם יד

¹⁸ שו"ע ונו"כ שם ד

¹⁹ שערי תשובה שם ס"ק א בשם שיירי כנסת הגדולה הנהות טור אורח חיים סימן תקנבשהביא דברי הרמ"א שלא יאכל אחר סעודתו [צנן ומליח] דברים שנוהג בהם בשאר פעמים, כדי שיתנהג בפרישות. וכתב "מכאן אסרתי בתשובה הא"ח סימן רס"ב לאכול אותן קשואין שכובשין אותן במים ומלח או בחומץ כדי לגרור תאות המאכל, דלא גרעי מצנן ומליח. ואף על פי שצנן ומליח אוכלים אותם אחר הסעודה כמ"ש המרדכי, והקשואין הללו נאכלין עם המאכל, אין בכך כלום, דאף צנן המנהג לאכלו עם מאכל ואסר המרדכי לאכלו". ובערוה"ש ז הביא האוסרים אך הוא עצמו ס"ל דלא השיב תבשיל. ועיין ילקוט יוסף מועדים דין ערב תשעה באב וסעודה המפסקת סעיף ד שכתב לאסרו מדין שתי תבשילים וציין להנ"ל וצע"ג שאין זה המעם.

²⁰ שו"ע שם

²¹ כגון אספרסו וכדומה שהרי מה שהתיר אינו אלא משום שאין בו שררה ועונג.

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

ב. בתשעה באב אסור באכילה ובשתיה ובניעילת הסנדל ובתשמיש המטה

תשעה²² באב אסור ברחיצה וסיכה וניעילת הסנדל ותשמיש המטה

רחיצה

רחיצה אסורה בט' באב²³, בין בחמין בין בצונן אפילו להושיט אצבעו במים, ואפילו טבילת מצוה אסור.

אם היו²⁴ ידיו או רגליו או שאר מקום בכל גופו מלוכלך בטיט או בצואה, או שנטף דם מחוטמו מותר לרחצו כיון שאינו מתכוין לתענוג, רק שיזהר שלא ירחוץ אלא מקום המטונף בלבד.

ואם גופו מלוכלך בכמה מקומות, והוא טורח לרחוץ מקומות המטונפים כל אחד בפני עצמו, מותר לכנוס במים לרחוץ כל גופו בפעם אחת בכדי להסיר הלכלוך שעליו, ויכוין שאינו להנאת רחיצה רק להעביר הלכלוך.

אם הזיע הרבה ורוצה לרחוץ להעביר הזיעה מותר²⁵, כיון שאינה רחיצה של תענוג ומ"מ מי שאינו איסטניס וא"צ לרחיצה זו כ"כ נכון להחמיר שלא לרחוץ בשביל העברת הזיעה. ומטעם זה נשים המבשלות וצריכות לרחוץ הבשר, אף שממילא רוחצת גם ידיה מותר²⁶

בבוקר כשניער²⁷ משינתו נוטל ידיו ג' פעמים, ויברך על נטילת ידים ויזהר שלא יטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו, ולא יכוין להנאת רחיצה רק להעביר הרוח רעה מעל הידים²⁸, ולאחר שניגב ידיו במפה מעביר המפה על גבי עינו להעביר מהם חבלי שינה. וה"ה על פניו ידיו ורגליו כיון שאין בה טופח ע"מ להטפח, וכ"ז דוקא בדרך העברה אבל לרחצם בהדיא לא²⁹.

²² שו"ע ונו"כ תקנ"ד א

²³ שו"ע ונו"כ שם ז ח

²⁴ שם ט

²⁵ לבוש ומגן אברהם בסימן תרי"ד בראשו, וכן כתב אליה רבה בשם שבלי הלקט וכן כתב מאמר מרדכי בשם רבנו מנחם מובא במ"ב שם ס"ק ב

²⁶ מ"ב תקנ"ד יט

²⁷ שו"ע שם י שו"ע תריג סעיף ב לגבי יום הכפורים

²⁸ כיון דבלא זה לא יכול ליגע בידיו לפה ולעינים ולאוזן משום סכנה לא גרע מאם היה מלוכלך בטיט

²⁹ מ"ב שם כב

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

אם יש ללכוך על גבי עיניו או פניו ודרכו לרחצם בכל ימות השנה, רוחץ אותם כדרכו ואינו חושש³⁰, אך מי שהוא איסטניס ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנח פניו במים מותר לו לקנח במים³¹.

אם הטיל מי רגלים ושפשף בידיו להעביר הנצוצות מעל רגליו, או שעשה צרכיו וקינח בידו מותר לו לרחוץ ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו להעביר מהן הלכוך, וכדי לברך אשר יצר בידים נקיות.

אבל אם לא שפשף ולא קינח בידו, לא יטול ידיו כלל שמותר לברך אשר יצר בלא נטילת ידים, כיון שלא נתלכלכו ידיו. והרוצה ליטול ידיו קודם שיברך אשר יצר ושפשף בידו ויקנח כדי שיצטרך ליטול ידיו וכן נכון לעשות כדי לברך אשר יצר בידים נקיות וטהורות.

במה דברים אמורים אחר התפלה. אבל קודם התפלה, אם הטיל מים אף על פי שלא שפשף בידיו, או שעשה צרכיו אף על פי שלא קינח בידו מותר ליטול ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו, שמצוה להתפלל בידים טהורות ברחיצה שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל.

אך אם לא עשה צרכיו אין לו ליטול ידיו, ואפילו אם נכנס לבית הכסא³², אפילו נוטל לצורך התפילה³³.

כהן העולה לדוכן נוטל ידיו עד הפרק³⁴ אף על פי שנטל ידיו קודם התפלה, וכן הלוי במקום שנוהגין שהלוי נוטל ידיו קודם שיוצק מים על ידי הכהן מותר לו ליטול בתשעה באב, כיון שאינו מתכוין לתענוג.

חולה הזקוק לאכול פת בתשעה באב נוטל ידיו לאכילה עד הפרק³⁵.

³⁰ שו"ע ונו"כ תקנ"ד י"א

³¹ מ"ב שם כ"ב

³² ואע"ג שמצדד במשב"ז דצריך ליטול ידיו דהא רוח רעה שורה על ידיו ודומיא דנמ"י שחרית אכן בביאורו למ"א נסתפק בזה וכן בחידושי רע"א נסתפק בזה ואפילו שלא לתפלה יהיה מותר מטעם זה לרחוץ ידיו אכן במטה אפרים מצדד למעשה דלא יטול ידיו אם נשארו נקיים כבתחילה רק יש לו לנקותם בצרור או בכותל לפי שהיה במקום מטונף שמא נגע באיזה דבר ויצא מלבו ואם לבו תוהא עליו בשביל שאינו נוטל רשאי הוא ליטול כדי שיהיה יכול להתפלל בדעה מיושבת. בה"ל תרי"ג שם

³³ אף דעת הר"ן המובא בבית יוסף משמע דבשביל תפלה בלבד גם כן יש לו ליטול ידיו, מכל מקום למעשה החמיר הבית יוסף, ובפרט בזמננו שאנו כל היום בבית הכנסת, יש לומר בפשיטות דבשביל שעוסק תמיד בתפלות ופיוטים הרי הוא משמר ידיו ואין צריך ליטול מחדש (אם לא שעשה צרכיו או שהטיל מים בינתים), ודומיא שכתב המגן אברהם בסימן רל"ג סעיף קט"ז, עיי' שם. שער הציון סימן תרי"ג ס"ק ח

³⁴ אף דפרי מגדים מצדד דיש לומר דדי עד קשרי אצבעותיו, עיינתי במטה אפרים שכתב דכיון דבמטה משה כתב כן, שממנו העתיק האליה רבה לדינא, אין לזוז מדבריו, ואחר כל זה, הלא הרחיצה הו' אינה לתענוג וליכא אסור בזה. שער הציון שם ס"ק י

³⁵ שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת חיו"ד סי' קי"א, שו"ת שבה"ל ח"ה סי' קל"ט, שש"כ פל"ט סעי' ל"א בשם הגרש"י אויערבך זצ"ל, שו"ת להורות נתן ח"ב סי' מ"ב, שו"ת שרנה"מ ח"ה סי' מ"ד.

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

אם נגע בגופו במקומות המכוסים ששם הוא מקום זיעה אפילו לא נגע רק באצבע אחת צריך לרחוץ כל ידו עד קשרי אצבעותיו. אך אם נגע בידו בטיט או ברפש א"צ לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד, אפילו לתפלה.

אם המאכילה לילדיה הקטנים, מותר לרחוץ להם פירות ומאכלים אע"פ שידיה נרטבות.³⁶

מותר לקנח בבית הכסא ע"י לחלוח הנייר עם מעט מים, כיון שאינו לשם תענוג אלא להעביר לכולך³⁷, וכן מותר להשתמש לשם כך במגבון לח, באופן המותר.

לצורך הפסק טהרה מותרת לרחוץ מעט, ואף בחמין. ותלבש בגד נקי, שכבר לבשתו, שאין עליו כתמים, ואם אין לה אלא מכובס מותרת ללובשו שהיא לצורך מצוה³⁸.

מותר לשרות מפה³⁹ במים בערב תשעה באב ומוציאה מן המים קודם תשעב באב ומתנגבת והולכת עד שלא יהא בה טופח על מנת להטפוח, ואז מקנח בה פניו ורגליו כדי להצטנן. אף על פי שאינו עושה להעביר הליכלוך אלא כדי להתענג אע"כ מותר, כיון שהיא נגובה מן המים.

סיכה

אסור לסוך⁴⁰ מקצת גופו ככל גופו. אך אם היה חולה אפילו אין בו סכנה, או שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו⁴¹ ואינו חושש, שלא אסרו אלא סיכה של תענוג.

ואף כל הגוף מותר לסוך⁴², וכל שכן לרחוץ, לחולה אף שאין בו סכנה, אם הרופא אומר שהוא צריך לכך לצורך בריאות גופו ולא לשם תענוג גרידא.

ומי שיש לו כאבי ראש ביוה"כ ומצטער מזה מאד⁴³ עד שנחלש כל גופו עקב כך, או שנופל למשכב, מותר לו לשטוף ראשו במים צוננים אם על ידי כך יקל לו כאבי הראש.

³⁶ כ"מ מהא דאשה מדיחה ידה במים ונותנת פת לתינוק. ועיין הלכות חג בחג עמ' שנח

³⁷ שערים המצוינים בהלכה סי' קל"ג סק"ב, וע"ע שו"ת שבט הקהתי ח"ד סי' קס"ה שמתיר להשתמש במכשיר בידן (במים קרים, אבל במים חמים יש חששות משום איסור מבשל ועוד).

³⁸ שעה"צ תקנא לה

³⁹ רמ"א תקנא יד

⁴⁰ שו"ע תקנא טו ובשו"ע ונו"כ תריד, א לגבי יום הכפורים ודינם שוה

⁴¹ דוקא במקום שנוהגין לסוך בחול אפילו איש בריא אבל במקום שאין נוהגין לסוך בחול איש בריא אסור לסוך ע"ג חטטין בין ביום טוב ובין בשבת דמוכח שהוא משום רפואה.

⁴² ערוה"ש תריד סעי' ט', אלף המגן סי' תרי"ח סק"א

⁴³ שו"ת להורות נתן ח"ב סי' מ"ג

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

והסובל מטחורים מדממים⁴⁴ וזקוק לשבת במים חמים, כדי לשכך כאבו, או לסוך את טחוריו רשאי לעשות כן ביוה"כ, וכן יולדת בימים הראשונים שאחרי לידתה מותרת להתרחץ או לסוך כפי צרכה.

וכמו"כ מותר לרופא⁴⁵ לרחוץ ידיו לפני בדיקת החולה ולאחריה, כהרגלו בכל ימות השנה.

אולם בלא שום חולי אפילו אינו מתכוין לתענוג אלא להעביר את הזוהמא אסור, ואינו דומה לרחיצה שכל שאינו מתכוין לתענוג מותר לפי שהסיכה מתענגין בה יותר מתענוג רחיצה לפיכך החמירו בה יותר ואסרו אף בשאינו מתכוין לתענוג, אלא אם כן שהסיכה אינה של תענוג כלל כגון שסך לרפואה.

ומשום כך אין להשתמש ביוה"כ במוצרי קוסמטיקה לסוגיהם, אבל אם אינו אלא להעביר זיעה, כגון דאודורנט וכדומה, מותר⁴⁶. וכן נוזל נגד יתושים מותר למרוח ואין בזה משום סיכה ורחיצה, שאינו עשוי לתענוג.

כלה אחר נשואיה⁴⁷ כל שלשים יום מותר לרחוץ פניה, וכן לסוך כדי שלא תתגנה על בעלה.

נעילת הסנדל

אסור לנעול מנעל של עור⁴⁸ וסנדל של עור, אפילו ברגלו אחת, ואין חילוק בין ביתו לרשות הרבים בכל מקום אסור.

ואפילו סנדל של עץ ומחופה עור אסור, ואפילו מי שהוא קיטע אסור לו ללבוש קב שלו אם הוא מחופה עור. ואפילו נעל בית מבד, שיש בו עור אסור ללבוש⁴⁹.

אבל מותר לנעול סנדל או מנעל של גומי ושל קש ושל בד ושל שעם או של שאר מינים, י"א⁵⁰ שטעם ההיתר שהרי גושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף. ולפי"ז בנעליים מעץ ובנעלי

⁴⁴ מועדי קודש פ"ח סעי' מ"ו בשם שו"ת פרי אליהו ח"ג סי' כ

⁴⁵ תורת היולדת פנ"ב סעי' מ"ו

⁴⁶ בה"ל תקנר ד"ה סיכה

⁴⁷ מ"ב תקנר כמ

⁴⁸ שו"ע ונו"כ תקנר טז ואו"ח תריד ב לגבי יום הכפורים

⁴⁹ אולם עיין כף החיים תריד ס"ק י שכתב "אבל מה שקורין בערבי קולקא"ב והוא של עץ ורק יש בו רצועה של עור למעלה להכניס בו ראש הרגל שרי כמ"ש שם או' ע"ה יעו"ש" אך עיין שו"ת מהר"ם שיק אורח חיים סימן שמו כתב ללמד זכות אך הכריע "אף על גב דלפי הטעמים הנ"ל היה נראה דשרי, מכל מקום בוודאי יש להחמיר, כן נראה לפי ענ"ד".

⁵⁰ שערי תשובה לעיל בסימן תקנ"ד בשם הפנים מאירות. ועיין בהגהת חתם סופר שכתב שדבריו נכונים, ועל כן עצתו כשילך ברחוב ילך בלבדים רכים באופן שירגיש הקרקע למטה ברגליו ומרגיש שהוא יחף. ושער הציון ס"ק ה

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

נוחות או ספורט שלנו היום אין להתיר, וי"א⁵¹ שלא אסרו אלא מנעל וכל שאינו של עור אינו נקרא מנעל אלא מלבוש, והעיקר להלכה כסברא זו. ומי שאפשר⁵² לו טוב להחמיר בסנדל של עץ, או בנעלי נוחות או ספורט שלנו שלא ללבשו⁵³.

יש אנשי מעשה שהחמירים לא ללבוש כל צורת מנעל ביוה"כ, רק חולכים יחף וכשיטת הב"ח שמעיד שכן נהגו רבותיו, אבל הרבה אנשי מעשה נוהגין לנעול בחוץ ברשות הרבים נעל כשר, ובפנים בבית הכנסת או בבית יחף, ויש למנהגם ג"כ יסוד.

מותר לעמוד בתשעה באב על גבי כרים וכסתות אפילו הן של עור שאין זה הנאת דרך נעילה, ולא אסרו אלא כשהוא מנעיל ברגליו, ומטעם זה יש להתיר⁵⁴ להניח מדרסים אפילו אם מחופים עור בתוך הנעל, מכל מקום המחמיר בכרים וכסתות או מדרסים של עור תבא עליו ברכה⁵⁵ אולם אם סובל מכאבים עזים יש להקל.

במה דברים אמורים שלא בשעת תפלת שמונה עשרה, אבל בשעה שמתפלל תפלת שמונה עשרה אסור לעמוד על גבי כרים וכסתות, אפילו אינן של עור משום שנראה כמתגאה אם יעמוד על כרים בשעת תפלה, אבל מותר לעמוד על שאר דברים חוץ מן כרים וכסתות אפילו בשעה שמתפלל תפלת שמונה עשרה, אם אינו גבוה שלשה טפחים מן הארץ.

תשמיש המיטה

לא יישן בליל תשעה באב⁵⁶ עם אשתו במטה, ונכון הדבר משום לך לך אמרינן נזירא. ואסור לגעת בה כדרך שאסור לגעת בזמן שהיא נדה וכן ינהג בכל דיני הרהקות⁵⁷. אולם ביום יש להקל בנגיעה והרהקות⁵⁸.

⁵¹ כך פשטות דעת המחבר.

⁵² שו"ע הרב תריד ומ"ב ס"ק ה' ועיין מועדים וזמנים ו' כח שכתב "בסיכום דברינו יוצא: א. כשיש עור למטה או למעלה אסור, ועור סינמטי שבמוהו דינו כמוהו והיינו כעור, ב. סנדלים או נעלי התעמלות שלמטה גומי עב אוהומר סינמטי כמוהו, ואין מרגישים בזה קושי הארץ, כשמצוי שם שיוצאין בהו תמיד בחוץ, ראוי להורות להחמיר, ומ"מ אין למחות במיקילין. ג. סנדלי אצבע שלמטה גומי ומכסה רק ראשי אצבעות, ואין יוצאין בהו כלל לרשות הרבים אלא לים וכדומה, מותר לנועלו ליוה"כ ואין להורות להחמיר, ומ"מ אם אינו נרגש קושי הארץ ירא שמים המחמיר לעצמו תע"ב. י. סנדלים או נעלי בית שלמטה גומי דק שמרגישים קושי הארץ ואין דרך לצאת בהו כלל לרשות הרבים מותר ביוה"כ.

⁵³ וכל דינים אלו שנאמרו ביום הכפורים שייכים גם בנעילת הסנדל בתשעה באב מבואר בשו"ע ונו"כ אמנם מה שהחמירו פה לאסור נעלי עץ דבעינן שירגיש שהוך יחף אפשר שהוא רק משום דאיכא חשש דאורייתא אבל בתשעה באב יש להקל וכן נראה מהא דהמ"ב התם ס"ק ל' לא הביא כלל דעה זו אלא רק כתב דאם אינו של עור לא חשיב מנעל אלא מלבוש, ותו לא.

⁵⁴ שו"כ למ, לו

⁵⁵ שו"ע הרב שם

⁵⁶ שו"ע ונו"כ שם תקנ"ד יח

⁵⁷ כף החיים פה

⁵⁸ דדוקא ביום הכפורים שהנשים מקשמות לכבוד היום ויש לחוש לנרתי היצר הרע, מה שאין כן בט' באב שהולכים בבגדים מנוולים, ואם גם בתשעה באב הולכים מקשמות יש להחמיר בו אף ביום, כמו ביום הכפורים

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

אם חל תשעה באב בשבת⁵⁹, מותר בכולן אפילו בתשמיש המטה. והאשכנזים אוסרים⁶⁰ תשמיש המטה, ורחיצת פניו וידיו בחמים⁶¹.

ג. ואסור לקרות בתורה ... ולשנות במשנה ... אבל קורא הוא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיהו ותינוקות של בית רבן בטלים בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב

תשעה באב⁶² אסור לקרות בתורה נביאים וכתובים, ולשנות במשנה ובמדרש ובגמרא בהלכות ובאגדות, משום שנאמר (תהלים יט פסוק ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, אבל קורא הוא⁶³ באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ואם יש ביניהם פסוקי נחמה, צריך לדלגם. ורעות עכו"ם שבירמיה⁶⁴ אסור לקרות. ונהגו איסור זה כבר מחצות בערב תשעה באב⁶⁵.

[מחצית השקל]. ועיין בסימן תרס"ו בט"ז שהוא מצדד להקל בט' באב בנגיעה אף בלילה, ואולי לא ראה הדרכי משה. מ"ב שם לו שער הציון ס"ק מר

⁵⁹ שו"ע שם יט

⁶⁰ אכן אם אירע ליל טבילתה בשבת זו הביא המ"א בשם השל"ה דיש לסמוך בזה על דעה הראשונה וטובלת ומשמשת ויש מהמירין גם בזה ועיין בח"א שכתב דכיון דבלייל טבילה הוא מצות עונה יש לסמוך בזה על המתירין והרמ"א שכתב דנוהגין לאיסור היינו במקום שאין כאן מצות עונה משא"כ בליל טבילה ע"ש בנ"א ועיין בביאור הגר"א דמשמע מניה ג"כ שהוא מצדד להלכה כדעת המחבר וא"כ יש לסמוך להקל עכ"פ בליל טבילה. מ"ב שם מ

⁶¹ האשכנזים ס"ל דהוי שבת זו כקובר מתו ברנל דנוהג ברנל דברים שבצנעא ולפ"ז אסור ג"כ לרחוץ ידיו בחמין שנם זה קרוי צנעא. מ"ב שם למ

⁶² שו"ע ונו"כ תקנא א

⁶³ ונחלקו האחרונים אם חייב לקרות באלו או שאין דין והגית בו בתשעה באב עיין ערך השלחן (הספרדי) סק"א בשם המטה יהודה למהר"י עייאש יו"ד סי' שפ"ד סעי' ד' גבי אבל, הו"ד בכה"ח סק"י ובשולחן גבוה הו"ד בשד"ח אס"ד ביהמ"צ סי' ב' אות י"ב דאע"ג דמצוות ת"ת מה"ת ולא אתי דרבנן ומבטל דאו' מ"מ כיון דאיכא ק"ש שחרית וערבית ופ' איזהו מקומן ושפיר דמי, ובס' בנין דוד – איכה דכיון דמצוות ת"ת צריכה להיות בשמחה ובמ"ב ליכא שמחה ולכן אונס רחמנא פטריה ובשד"ח ובבשו"ת דברי יציב או"ח ח"ב סי' ר"מ דוחה דברי המטה יהודה עיין שם.

⁶⁴ מ"ב שם ב

⁶⁵ רמ"א תקנא

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

ומותר ללמוד מדרש איכה ופרק אלו מגלחין שבמסכת מועד קטן, אבל לישא וליתן בהלכה בודאי אסור⁶⁶. וכן מותר ללמוד פירוש איכה ופירוש איוב. וכן אגדת החורבן בפרק הניזקין שמסכת גיטין ובפרק חלק שבמסכת סנהדרין, ולקרות בחורבן הנזכר ביוסיפון⁶⁷. וכן מותר ללמוד דברי מוסר והתעוררות המעוררים את האדם לתשובה⁶⁸.

למרות שהרהור לאו כדבור דמי אסור ללמוד בהרהור⁶⁹ שעיקר הטעם משום שמחה, ובהרהור יש שמחה ולפיכך אסור ללמוד איזה דרוש או קשיא או תירוץ אפילו בדברים הרעים מפני ששמחה היא לו.

אסור להורות הוראה אם לא לחולה העריך עכשיו, ואסור לדון דיני ממונות דדין היינו תורה, מיהו אם אין הבע"ד יכולים להמתין עד למחר שנחוצים לדרכם, אפשר דשרי דהוי כרבים צריכים לו⁷⁰.

ומותר לקרות כל סדר היום, כלומר ק"ש וברכותיה וכל מה ששייך לברכת התפלה ופרשת התמיד, ומשנת איזהו מקומן, ומדרש רבי ישמעאל⁷¹. ונוהגין לומר תהלים ושיר היחוד במנחה כיון שהוא דרך בקשה. אולם אין לומר פטום הקטורת שאינו מסדר היום, אולם האומרו בקביעות אומרו גם בתשעה באב⁷². הבעל קורא מותר לו לחזור הפרשה קודם שיקרא⁷³.

תינוקות של בית רבן בטלים בו ואסור ללמוד אף דברים הרעים⁷⁴, רק מותר ללמוד לו החורבן שאינו אלא סיפור דברים ומשבר לב התינוק. ויש מאחרונים שסוברין שמותר ללמוד עם התינוק בדברים הרעים, ולא אסרו אלא הלימוד שהקטנים לומדים בסדר שלהם, דהיינו חומש וגמרא.

ד. כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב תשעה באב מביאין לו פת חרבה במלח ויושב ... ושותה עליה קיתון של מים, ודומה כמי שמתו מוטל לפניו

⁶⁶ ובעין זה כתב ג"כ הט"ז דאפילו במקום דמותר ללמוד היינו שילמוד בפשוטן של דברים אבל לא דרך פלפול. ואפילו בהרהור לפרש דבר חמור אסור מטעם שיהיה לו שמחה אחר שיתיישב לו מ"ב שם ד

⁶⁷ מ"ב שם ג

⁶⁸ שד"ח מערכת אבילות סי' כ"ה בשם כמה פוסקים, תוס' חיים על חיי"א סי' קל"ה, שו"ת יבי"א ח"ב יו"ד סי' כ"ו

⁶⁹ שו"ע ונו"כ שם ג

⁷⁰ מ"ב שם ה

⁷¹ דלא נרע כל זה ממה שקורין בתורה ומפטירין בנביא והכל מפני שהוא סדר היום

⁷² כה"ח סי' תקנ"ט סקמ"ח שכן מנהג המקובלים בירושל"ם לומר בשחרית שש"י אין כאלוקינו ופיטום הקמורת

⁷³ מ"ב תקנב ז ח

⁷⁴ מ"ב שם ב

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

נכון לכל אדם שימעיט הנאותיו, ויסתפק במועט בסעודה המפסקת, רק כדי להחזיק עצמו שיוכל להתענות. ומי שאפשר לו, יטול ידיו, ולא יאכל בסעודה המפסקת אלא פת חריבה במלח וקיתון של מים. ויש מחמירים לטבל אחר אכילתן פת באפר ואומר זהו סעודת תשעה באב⁷⁵ ולאכלו, על שם (איכה ג פסוק טז) וַיָּגֶרְם בַּחֲצִיץ שְׁנֵי הַכְּפִישָׁנִי בְּאֶפֶר.

נהגו לישוב על גבי קרקע בסעודה המפסקת, כדי שתהא הסעודה שפלה. רק שיתן איזה שטיח או בגד להפסיק בינו לבין הקרקע, ומכל מקום אם הוא אדם חלוש יוכל להניח כר תחתיו, ואין צריך לחלוץ מנעליו עד השקיעה, ולאחר הסעודה מותר לישוב על הספסל, עד השקיעה⁷⁶.

ולא ישבו שלשה לאכול ביחד, כדי שלא יתחייבו בזימון, ואפילו ישבו ואכלו יברך כל אחד לעצמו בלי זימון⁷⁷.

דף ל:

ה. בתשעה באב ... מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים ... לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם

כבר התבאר במסכת פסחים דף נד: שמקום⁷⁸ שנהגו לעשות מלאכה בט' באב, עושין. במקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין כדי שלא יסיחו דעתם מהאבלות. ומטעם זה גם בלילה אסור במלאכה שהרי גם בלילה מחוייב להתאבל, ובכל מקום ת"ח בטלים, וכל הרוצה לעשות עצמו תלמיד חכם לענין זה עושה ואינו נחשב כיוהרא⁷⁹, ובהיום מנהג כל ישראל בכל מקום שלא לעשות עד הצות⁸⁰.

מלאכת דבר האבד מותר, כדרך שאמרו בחולו של מועד.

⁷⁵ מ"ב שם טז

⁷⁶ מ"ב שם יח

⁷⁷ שו"ע ונו"כ שם ח. מ"ב יט

⁷⁸ שו"ע ונו"כ תקנ"ד כב

⁷⁹ שהרואה אומר דמניעתו ממלאכה הוא מפני שלא נודמן לו מה לעשות.

⁸⁰ בה"ל שם ד"ה במקום

הלכות הדף היומי

מסכת תענית

כל מלאכה שאין בה שיהוי מותרת, כגון הדלקת נרות או קשירה וכדומה, שאין מסיח דעתו בכך. ותיקוני בגדים אפילו קלים כתפירת כפתור וכדו' אסורה בליל ט"ב וביומו שהיא בכלל מלאכה שיש בה שיהוי, וכן תיקוני בית שונים כמכשירי חשמל, אינסטלציה, תיקון רהיטים, אסור, והיינו עד חצות, ויר"ש מחמיר אף אחר חצות⁸¹. ואין למחות ביד הנוהגים לעשות מלאכה לאחר קינות על אף שהוא קודם חצות⁸².

וכן אין מציעין את המטות⁸³ ואין מכבדין ושוטפים את הבית קודם חצות⁸⁴, ואין מכינים צרכי סעודה ואין מדיחין את הכלים קודם חצות⁸⁵, כדי שיהא יושב ושומם באבילות של ירושלים להתעסק ולהתאונן בנהי וקינות, ולא בדברים אחרים המשמחים ומסיחים מן האבילות⁸⁶. וכל זה גם בתשעה באב שנדחה ליום ראשון.

כשמדיחים הכלים ומכינים צרכי סעודה לאחר חצות יש לזיזם לרחוץ במים צוננים ולא בחמין⁸⁷, ויש הכותבים שנכון לימנע מרחיצת הכלים בט"ב אף בעונן ולאחר חצות, אלא אם כן צריך להם לסעודת הלילה⁸⁸. או שמתרבים זבובים ויתושים עקב לכלוך הכלים.

בכתיבה⁸⁹ יש שהקלו ויש שכתבו שלענן כתיבה הוא כמו חוה"מ. שמותר רק דבר האבד או שיש הפסד, ויש שנהגו לאחר חצות לפסוק כהמקילים והיו כותבים מכתבים.

ומותר לעשות מלאכה ע"י אינו יהודי, אפילו בביתו⁹⁰. מלבד לבנות בנין דאושא מילתא שאסור אפילו ע"י אינו יהודי. אך אם שכר את הנכרי קודם ר"ח⁹¹ אב בקבלנות מותר לו לעבוד אפילו בט"ב, וכן הפועלים הנכרים שהולכים לעבודתם יום יום. ואף אם לא יבואו בט"ב יצטרך לשלם להם שכרם, הרי זה כדבר האבד ומותר להניחם לעבוד בט"ב, אבל ח"ו להקל בלא שאלת חכם.

ופרקמטיא משא ומתן מסחר להרויח ולהשתכר אסור. זולת חנויות לממכר מוצרי מזון, שנוהגין למכור ולקנות אף קודם חצות.

⁸¹ רמ"א ונו"כ שם

⁸² ערוה"ש שם סעי' כא "מפני דוחק הפרנסה וכיון שנוהגין כן אין איסור בדבר דבת"ב תלוי במנהג מ"מ היראים נוהרים לא לעשות מלאכה ולפתוח החנויות קודם חצות".

⁸³ ערוה"ש שם

⁸⁴ בברכ"י תקנ"ט סק"ז "בשם כתבי האר"י ז"ל כי במנחה בט"ב נולד משיח ששמו מנחם מזה הטעם לא מיחו חכמים על רבות בנות שאחר חצות מתעסקות בכל כוחן לכבד הבית ולתקן המטות וכיוצא בזה מתיקוני הבית וזה מנהג קדום לנשים וכו' וחזקו חכמים ידיהם לקבוע אמונת הנאולה" אבל כיבוס ורחיצה אסורה ואינה מנהג.

⁸⁵ או"ח ונו"כ תקנ"ט י, שו"ת שמלת בנימין סי' ב' הו"ד באורחות חיים סקכ"ג

⁸⁶ בה"ל תקנ"ט שם

⁸⁷ בה"ח שם ס"ק מד אולם אינו אלא זהירות שהרי אינו מכין אלא לנקיין הכלי.

⁸⁸ שו"ת מחזה אליהו האו"ח סי' פ"ז

⁸⁹ בה"ל תקנ"ד כב ד"ה ע"י עכו"ם

⁹⁰ שו"ע ונו"כ שם

⁹¹ מ"ב תקנ"א ס"ק יב, שערים המצוינים בהלכה סי' קכ"ד סק"ט

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

ואף כי לאחר חצות נוהגין להתיר במלאכה, ירא שמים יש לו להחמיר להפריש עצמו כל היום, בין ממלאכה ובין במשא ומתן שלא יסיח דעתו מהאבילות.

ו. כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם ... כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה ... עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמתם

כל⁹² העושה מלאכה בתשעה באב, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה וממה שמרויח ממנה. אפילו במקום שנהגו לעשות, ואפילו לאחר חצות. ודוקא כשקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מהאבילות. וע"כ אף שמותר לישא וליתן אחר חצות לא ימשוך בעסקיו כדי שלא יסיח דעתו מן האבילות⁹³.

כל האוכל ושותה התשעה באב, אינו רואה בשמחת ירושלים, וכל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בשמחתה. וכל האוכל בשר או שותה יין בסעודה המפסקת, עליו הכתוב אומר (יחזקאל לב פסוק כז) ותהי עונתם על עצמותם.

⁹² שו"ע ונו"כ תקנ"ד כד כה

⁹³ מ"ב שם מט